

POJAVA NASILJA MEĐU DJECOM S OBZIROM NA SPOL, DOB I PRIHVAĆENOST/ODBAĆENOST U ŠKOLI

Gordana BULJAN FLANDER,
Zorica DURMAN MARIJANOVIĆ, Renata ČORIĆ ŠPOLJAR
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Zagreb

UDK: 37.06:364.271](497.5-21)
159.922.76-056.49-057.874(497.5-21)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 11. 1. 2005.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj se mjeri učenici različita spola, dobi i drugih obilježja razlikuju u počinjenom nasilju u školi. Upotrijebljen je Upitnik o školskom nasilju – UŠN-2003 (Buljan Flander, Karlović, Štimac, 2003.), koji je nastao izmjenama i dopunama Upitnika nasilnik/žrtva autora D. Olweusa te je primijenjen na 4904 učenika četvrtih, petih, šestih, sedmih i osmih razreda u 25 osnovnih škola u 13 gradova Republike Hrvatske. Rezultati su pokazali značajne razlike u počinjenom nasilju među djecom, tako što dječaci čine značajno više nasilja od djevojčica, učenici 7. i 8. razreda značajno su agresivniji od mlađih, a najagresivniji su oni učenici koji se osjećaju odbačeno u školi. Po svojoj značajnosti izdvaja se utjecaj varijabli spol i osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi, gdje je uočena bitna razlika između dječaka i djevojčica, i to tako da osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi ima mnogo važniju ulogu u činjenju nasilja u skupini dječaka. S obzirom na to da su ovi rezultati dobiveni na velikom nacionalnom uzorku, razmatrana je mogućnost praktične primjene u izradbi preventivnih i intervencijskih programa.

Ključne riječi: nasilje među djecom, nasilna djeca, nasilna ponašanja u školi, prihvaćenost/odbaćenost u školi

Gordana Buljan Flander, Poliklinika za zaštitu djece
grada Zagreba, Argentinska 2, 10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: gordana.flander@poliklinika-djeca.hr

UVOD

Nasilje među djecom

U posljednjih nekoliko godina svjedoci smo slučajeva ekstremnoga nasilja u koje su uključeni učenici u hrvatskim školama, a tome su mnogo pridonijeli i mediji koje zanimaju slučajevi ubojstava, ranjavanja i samoubojstava djece i mladih te uzroci takvih događaja. Kada se počnu razmatrati precipitirajući faktori tih događaja, često se otkrije da je jedan od faktora bilo i tzv. vršnjačko nasilje, pojava nasilja među djecom koje je duže trajalo. Velika većina spoznaja o tome preuzeta je iz inozemnih istraživanja, koja su započela ranih 1970-ih u Skandinaviji. Prvi znanstvenik koji je proširio zanimanje javnosti za ovaj problem rezultatima svojih istraživanja jest Dan Olweus. Potkraj 1980-ih i ranih 1990-ih potaknuta su istraživanja u zemljama poput Japana, Engleske, Nizozemske, Kanade, SAD-a i Australije, nakon kojih su osmišljeni i preventivni školski programi.

Pojavu nasilja među djecom nužno je istraživati u okviru teorija agresivnosti i dosad dobivenih spoznaja na tom području. Prema klasičnoj frustracijskoj teoriji, svaka frustracija nužno dovodi do agresije, a svaka je agresija posljedica frustracije. Prema Berkowitzovoj modifikaciji frustracijske teorije (Berkowitz, 1988.), frustracija ne dovodi uvijek do agresije, nego samo do spremnosti da se reagira agresivno, odnosno do emocionalnog uzbuđenja. Prema Lorenzu (1970., prema Keresteš, 1999.), s etološkoga gledišta postoji instinktivni agresivni sustav koji se temelji na unutrašnjoj energiji koja se neprestano stvara i raste, a zbog čijeg porasta mora povremeno doći do oslobađanja. Prema Bandurinoj teoriji socijalnog učenja, agresivno je ponašanje naučen oblik ponašanja. Ono se uči opažanjem agresivnoga ponašanja drugih, oponašanjem agresivnih modela i posrednim potkrepljenjem (Bandura, Ross i Ross, 1961., prema Keresteš, 1999.). Teorije obradbe informacija dopunjuju se teorijama socijalnog učenja i ističu kognitivne procese koji sudjeluju u nastanku i izvođenju agresivnoga ponašanja u socijalnim interakcijama (Huesmann, 1994.). Prema ovom shvaćanju, socijalni podražaji kao zadirkivanje ili ruganje kognitivno se obrađuju kroz niz koraka koji vode nekom obliku ponašanja, od kojih jedan može biti i agresivan. Tumačenje podražaja kao prijetećeg uz istodobno dosjećanje agresivne reakcije i njezino pozitivno vrednovanje najvjerojatnije će dovesti do agresivnoga ponašanja (Dodge, 1986.). Žužulov model agresivnosti (1989.) objedinjuje bitne elemente većine ranijih teorija agresivnosti. Prema tom modelu, determinante agresivnoga ponašanja jesu: 1) emocionalno-motivacijski činitelji, 2) informacijsko-kognitivni

činitelji, 3) socijalni činitelji te 4) situacijski činitelji. Veliku skupinu teorija agresivnosti čine i razna biološka tumačenja.

Općeprihvaćena definicija nasilja među djecom jest da je učenik zlostavljan ili viktimiziran kada su ona ili on opetovano i trajno izloženi negativnim postupcima jednoga učenika ili više njih (Olweus, 1998.) ili ona Farringtona (1993.; prema Baldry, 2003.) koji nasilje definira kao svaki oblik opetovanoga fizičkog ili psihološkog ponašanja moćnijeg i snažnijeg učenika (ili grupe) prema drugome koji se doživljava slabijim. Da bi se razlikovao normalan sukob među vršnjacima od nasilja među djecom, moraju biti prisutna tri elementa: negativni postupci prema drugome koji se čine namjerno, da bismo nekoga ozlijedili ili izazvali neugodu; da se postupak čini opetovano i trajno te da postoji nejednak odnos snaga između nasilnika i žrtve. Nasilje se ne odnosi na konflikt između djece koja su podjednake fizičke i mentalne snage. Dosad se u literaturi razlikuje izravno verbalno nasilje u obliku vrijeđanja, nazivanja pogrđnim imenima, prijetnji, ponižavanja, ismijavanja, stalnog zadirkivanja i dr.; neizravno verbalno nasilje, kao što je namjerno isključivanje iz zajedničkih aktivnosti dječje grupe, širenje glasina, ignoriranje; fizičko nasilje obuhvaća udaranje, ozljeđivanje, štipanje, čupanje i sl.

Iz literature je poznato da je prevalencija nasilja među djecom zabrinjavajuća te se najveći problemi nasilnik/žrtva nalaze u osnovnoj školi. U najranijoj dobi prevladava instrumentalna, direktna i fizička agresivnost (Caplan i sur., 1991.). Takvi se oblici s dobi smanjuju i ustupaju mjesto verbalnoj, indirektnoj, hostilnoj i osvetničkoj agresiji, koje počinju prevladavati u školskom razdoblju (Eron i sur., 1983.). U školskoj dobi velik utjecaj na dječju agresivnost počinju imati i kognitivni činitelji. Školska su djeca sve sposobnija zaključivati o namjerama koje leže u osnovi tuđega ponašanja i sve više uočavaju razliku između namjernoga i nenamjernoga nanošenja štete. U istraživanju Stangera i sur. (1997.) utvrđeno je kontinuirano smanjenje agresivnosti od 4. do 17. godine života te porast delinkventnoga ponašanja nakon 10. godine. Rezultati nacionalnih istraživanja nasilja među učenicima za učenike nižih razreda osnovnih škola variraju od 11,3% žrtava nasilja i 4,1% djece nasilnika u Finskoj do 49,8% žrtava i 49,7% nasilnika u Irskoj. Prevalencija viktimizacije u višim razredima osnovne škole manja je i varira od 4,7% žrtava u Finskoj do 27% žrtava u Engleskoj, dok prevalencija djece nasilnika varira od 5% u Engleskoj do 14,7% u Italiji (Dake, 2003.). U Hrvatskoj Elez (2003.) primjenom Upitnika nasilnik/žrtva D. Olweusa na uzorku od 309 učenika viših razreda zagrebačkih osnovnih škola iznosi podatke o 17% nasilne djece.

Međutim, postoje i suprotni nalazi. Iz Olweusove *Bergenske studije* proizlazi podatak da se sklonost zlostavljanju dru-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

gih učenika blago povećava s dobi kad je o dječacima riječ, dok se kod djevojčica bilježi blagi silazni trend. Kad se uzmu svi oblici nasilja u obzir, dječaci općenito pokazuju veću sklonost nasilju prema drugoj djeci od djevojčica (Olweus, 1998.). Isto tako, rezultati upućuju na spolne razlike u obliku počinjenoga nasilja tako što su dječaci skloniji direktnom, fizičkom nasilništvu, dok su oba spola podjednako sklona direktnom verbalnom nasilništvu (npr. vrijeđanje, stalno zadirkivanje). Zasad nema dovoljno sporazuma oko spolnih razlika u činjenju indirektnog, verbalnog nasilja (npr. širenje glasina, namjerno izoliranje) (Dake, 2003.).

Obilježja djece koja čine nasilje

Logično je da nasilje među djecom u školi ima mnogo negativnih posljedica na živote djece koja su žrtve takva ponašanja, ali jednako je važno razmotriti kako nasilništvo utječe na fizičku, psihološku i socijalnu dobrobit djece nasilnika. Seals i Young (2003.) nalaze da nasilna djeca i djeca žrtve nasilja manifestiraju više depresivnih simptoma od djece koja to nisu. Uspoređujući rezultate mnogih istraživanja, Dake (2003.) nalazi da djeca nasilnici značajno češće pate od depresivnih simptoma, suicidalnih ideja, imaju dijagnosticirane psihijatrijske poremećaje u odnosu na djecu koja nisu uključena u nasilje. Vulić-Prtorić (2004.) također navodi kako brojna istraživanja pokazuju da su problemi u ponašanju karakteristični za dijagnozu poremećaja u ponašanju sastavni dio kliničkih manifestacija depresivnosti u mladima. Preklapanje između depresivnosti i poremećaja u ponašanju najčešće se događa na planu emocija ljutnje i razdražljivosti, u manjku socijalnih vještina i problemima u obiteljskim odnosima. Procjenjuje se da oko 1/3 do 1/2 svih kliničkih intervencija u djetinjstvu i adolescenciji otpada na probleme u ponašanju (Carr, 1999.). Poremećaji u ponašanju pokazuju relativno snažnu otpornost na klinički tretman te oko 60% ove djece ima lošu prognozu i s odrastanjem se uočava trend da ovi problemi prerastu u maloljetnički kriminal ili antisocijalne poremećaje ličnosti. Prevalencija ovih poremećaja u populaciji je do 14%, a odnos između dječaka i djevojčica procjenjuje se na 4:1 (Vulić-Prtorić, 2004.). U ponašanju su prisutna odstupanja u obliku kršenja zakona, upadanja u tučnjave, krađe, vandalizam, a i autodestruktivna ponašanja, npr. alkoholizam, ovisnosti. Često neopravdano izostaju iz škole, krše školska pravila, varaju na ispitima, imaju lošiji školski uspjeh, slabiju motivaciju za dostignućem.

Kad je njihov status u vršnjačkoj grupi u pitanju, agresivnu djecu vršnjaci izbjegavaju te je u sociometrijskim istraživanjima nađeno da su neomiljena i odbačena djeca često natprosječno agresivna i imaju deficit kognitivnih i socijalnih

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

vještina u ophođenju s drugima. Odbačena djeca često postupaju antisocijalno, neprikladno situaciji te remete grupne aktivnosti. Lochman i sur. (2000.) našli su da agresivni dječaci u socijalnoj situaciji pridaju značajno veću vrijednost socijalnim ciljevima kao što su dominacija i osveta, a mnogo manje im je značilo zajedništvo s drugima. Takva djeca imaju potrebu za kontrolom nad žrtvom, a manje im je važna patnja žrtve, odbacivanje koje će doživjeti od vršnjaka ili negativna samoevaluacija. Ovi autori zaključuju da agresivna djeca nastoje prije svega izbjeći kaznu autoritativnih osoba i ne rade kooperativno da bi postigla rezultate za sebe ili druge. Unatoč tome, nasilna djeca nisu socijalno izolirana, nego pronalaze prijatelje sličnih osobina i ponašanja, od kojih dobivaju podršku za svoje antisocijalno ponašanje (Vasta i sur., 1998.). Istraživanja koja su se bavila samopoštovanjem agresivne djece nalaze da ona imaju niže samopoštovanje od drugih, a jako agresivni predadolescenti koji imaju nizak socijalni status u grupi vršnjaka imaju najniže samopoštovanje (Lochman i sur., 2000.). Nasuprot tome, neka od novijih istraživanja (Baumeister i dr., 1996.; Hughes i dr., 1997.) pokazala su da tipični nasilnici nemaju nisko samopoštovanje te da je visoko samopoštovanje povezano s agresivnim ponašanjem.

Istraživanja koja su imala za cilj procijeniti uvjete odrastanja nasilne djece nalaze da je razvoj nasilničkoga ponašanja ubrzan ako dijete ne dobiva dovoljno ljubavi i pažnje od roditelja u ranom razvoju, odnosno gdje postoji zanemarivanje emocionalnih potreba djeteta. Time se može objasniti manjak empatije u djece nasilnika. Rizični je faktor i permisivni stil odgoja – kada se ne postavljaju granice dječjoj agresivnosti – kao i autoritarni stil, gdje dominira tjelesno kažnjavanje i emocionalno nasilje prema djetetu (Olweus, 1998.). Jednostavnim mehanizmima socijalnog učenja dijete usvaja agresivne načine ponašanja od svojih roditelja, a u obiteljima gdje dominira nasilan oblik komunikacije, nerijetko su djeca poticana na takvo ponašanje i izvan obiteljskog okruženja. U skladu s tim Baldry (2003.) nalazi da je važan prediktor nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima svjedočenje nasilju u obitelji (između roditelja), a i iskustvo vlastite zlostavljanosti u obitelji (Shields, Cicchetti, 2001.). Prema teorijama socijalnog učenja u takvim situacijama prisutna su dva procesa. Roditelji služe svojoj djeci kao modeli agresivna ponašanja (učenje modeliranjem) te imaju odnos s djecom koji izaziva i podržava agresivnu komunikaciju. Oblikovanju ovakva stila u komunikaciji s djetetom pridonose bračni sukobi, psihopatologija u roditelja, socijalni i ekonomski stresori i socijalna izolacija obitelji i roditelja (Vulić-Prtorić, 2004.). Patterson i suradnici (1989.) navode da roditeljsko ponašanje i obiteljski procesi objašnjavaju od 30%-40% varijance agresivnoga i antisocijalnoga ponašanja.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

Obiteljske varijable kao što su razina naobrazbe roditelja, socio-ekonomski status te cjelovitost obitelji, prema dosadašnjim nalazima, nisu značajni prediktori za nasilničko ponašanje prema vršnjacima (Dake, 2003.).

Agresivno ponašanje djece čest je predmet interesa istraživača, ali to područje valja još više istražiti te produbiti već dobivene spoznaje. Problem nasilja među djecom s pristupom nasilnik/žrtva jedno je od novijih područja istraživanja u Hrvatskoj. S obzirom na to najprije treba identificirati rizične faktore koji pridonose pojavi tzv. vršnjačkoga nasilja među djecom. U tu svrhu iskoristili smo Upitnik o školskom nasilju (UŠN-2003) autora Buljan Flander, Karlović, Štimac (2003.), koji je konstruiran na temelju izmjena i dopuna Upitnika nasilnik/žrtva autora D. Olweusa. Naš je interes bio prepoznati neke rizične faktore koji utječu na počinjeno nasilje među djecom. Htjeli smo to provesti na velikom uzorku ispitanika, kako bi se umanjili dosadašnji problemi malog uzorka u istraživanjima te povećala mogućnost generalizacije i interpretacije rezultata. Željeli smo ravnomjerno obuhvatiti populaciju školske djece u Republici Hrvatskoj, kako bismo svoje rezultate mogli uspoređivati s rezultatima drugih nacionalnih istraživanja. Takvi podaci mogu biti korisni i za kliničku praksu, jer smo svjedoci povećanja broja djece koju škole upućuju stručnjacima za mentalno zdravlje, a zbog problema u ponašanju.

Osnovni problem našeg istraživanja bio je ispitati postoje li razlike u počinjenom nasilju među djecom s obzirom na spol, razred koji pohađaju i osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti u školi.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 4904 učenika četvrtih, petih, šestih, sedmih i osmih razreda iz 25 osnovnih škola u 13 gradova Republike Hrvatske (Zagreb, Osijek, Vukovar, Varaždin, Split, Zadar, Šibenik, Drniš, Rijeka, Poreč, Petrinja, Sisak, Brežana), i to po jedan razred iz svake generacije po pojedinoj školi. U uzorku je zastupljeno 49,2% dječaka i 50,2% djevojčica.

Instrument

U istraživanju je primijenjen Upitnik o školskom nasilju (UŠN-2003) autora Buljan Flander, Karlović i Štimac (2003.).

Prednost upotrijebljenog upitnika jest u tome da zahvaća pojavu koju ispituje u vrijeme kad se ona i događa, odnosno ispituje ponašanja školske djece koja ponašanja i sada svakodnevno traju. Time je omogućeno mjerenje i opisivanje pro-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

blema u vremenu njegova odvijanja. Upitnik obuhvaća neke demografske karakteristike djeteta (kojeg je spola, koji razred pohađa, koju školu, školski uspjeh na kraju prošle školske godine, mjesto u kojem živi), podatak s kim dijete živi, subjektivnu procjenu djetetova osjećaja prihvaćenosti u školi (ponuđene kategorije bile su prihvaćeno, odbačeno i neodlučno) te skale o učestalosti počinjenog i doživljenog nasilja, kao i pitanja o spolu i starosti počinitelja pojedinih oblika nasilja, kome se dijete povjerilo o doživljenom nasilju i tko je pokušao pružiti pomoć djetetu nakon saznanja o doživljenom nasilju. Skale o učestalosti počinjenoga i doživljenoga nasilja nisu bile dio izvornog Olweusovog Upitnika nasilnik/žrtva, nego su ih uveli hrvatski autori Buljan Flander, Karlović i Štimac (2003.).

Za potrebe ovog istraživanja služili smo se Skalom počinjenoga nasilja. Kao što se vidi iz Tablice 1, Skala počinjenoga nasilja sastoji se od 11 istovjetnih čestica koje predstavljaju različite oblike nasilja u školi. Znakom X učenici su označavali učestalost počinjenoga pojedinog oblika nasilja, pri čemu se raspon odgovora kretao u rasponu od "nikad", "rijetko ili ponekad" do "skoro svaki dan" (1-3). Ukupan rezultat na skali dobiva se zbrajanjem odgovora na svim česticama. Minimum je bio 11 bodova (ako je na svih 11 čestica odgovoreno "nikada"), a maksimum 33 boda (ako je na svih 11 čestica odgovoreno "skoro svaki dan").

⇒ TABLICA 1
Sadržaj Skale
počinjenoga nasilja

Vrijeđam druge
Govorim drugima ružne riječi
Prijetim drugima
Udaram i guram druge
Jako tučem druge
Gubim ili uništavam tuđe stvari
Silom tražim tuđi novac
Ozljeđujem druge
Izbacujem druge iz igre ili ne obraćam pažnju na njih
Govorim ružno o drugima
Dodirujem druge po tijelu na neugodan način

Pouzdanost ove skale zadovoljava te iskazana Cronbach alfa-koeficijentom iznosi 0,855. U Tablici 2 prikazani su i ostali statistički pokazatelji ove skale.

Opravdanost formiranja ukupnih rezultata skupa čestica provjerili smo faktorskom analizom na glavne komponente uz *Scree test* kao kriterij zadržavanja značajnih faktora. Pokazalo se da se uz jednu zadržanu komponentu dobiva jednostavna i interpretabilna faktorska solucija u kojoj je objašnjeno 42,18% varijance. Sve čestice skale imaju visoke i po smjeru istovjetne projekcije na ovaj faktor. Dobivena matrica faktor-ske strukture prikazana je u Tablici 3.

➔ TABLICA 2
Statistički pokazatelji
Skale počinjenoga
nasilja

M	14,2
Sd	3,36
C	13
Raspon	11-33
M(r _{ij})*	0,36
α	0,86

*prosječna korelacija među česticama

➔ TABLICA 3
Matrica faktorske
strukture Skale
počinjenoga nasilja

	Komponenta	Komu- naliteti
Prijetim drugima	,716	,512
Ozljeđujem druge	,713	,508
Jako tučem druge	,697	,485
Vrijedam druge	,690	,476
Gubim ili uništavam tuđe stvari	,681	,464
Udaram i guram druge	,656	,430
Silom tražim tuđi novac	,633	,401
Govorim drugima ružne riječi	,613	,376
Govorim ružno o drugima	,610	,372
Izbacujem druge iz igre ili ne obraćam pažnju na njih	,575	,331
Dodirujem druge po tijelu na neugodan način	,531	,282
Iznos karakterističnoga korijena	4,64	
Postotak objašnjene varijance	42,18	

Postupak

Prikupljanje podataka za istraživanje provodilo se od travnja do lipnja 2003. godine. Provedeno je grupno testiranje po razredima. Upute sudionicima dao je stručni suradnik u školi (psiholog, pedagog, defektolog). Za ispunjavanje upitnika ispitanicima je trebalo 15 minuta. Zaprmljena su ukupno 4904 upitnika. U statističku analizu uključeni su oni upitnici koji su sadržavali odgovore o počinjenom nasilju i osjećaju prihvaćenosti/odbačenosti u školi.

REZULTATI

Izračunali smo osnovne statističke pokazatelje za varijable spola, razreda i osjećaja prihvaćenosti/odbačenosti u školi u odnosu na stupanj počinjenoga nasilja. Prikazani su u Tablicama 4, 5 i 6 te na Slici 1 i 2.

Iz deskriptivnih rezultata vidi se da dječaci u našem uzorku čine više nasilja među djecom nego djevojčice, što je u skladu s ranijim istraživanjima na nacionalnim uzorcima (Dake, 2003.). Nadalje, kada usporedimo počinjeno nasilje po razredima koje sudionici pohađaju, nalazimo porast nasilja s dobi, što je naglašenije u skupini učenika 7. i 8. razreda. Po svemu

sudeći, učestalost nasilja među djecom razlikuje se i s obzirom na osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi tako što skupina prihvaćene djece čini manje nasilja od druge dvije skupine.

⇒ **TABLICA 4**
Osnovni statistički pokazatelji varijable spol

	N	M	SD	Minimalno	Maksimalno
Dječaci	2104	14,90	3,912	11	33
Djevojčice	2176	13,41	2,418	11	31
Ukupno	4280	14,14	3,324	11	33

⇒ **TABLICA 5**
Osnovni statistički pokazatelji varijable razred

	N	M	SD	Minimalno	Maksimalno
4. razred	682	13,54	2,626	11	31
5. razred	886	13,47	2,589	11	33
6. razred	935	13,87	2,926	11	33
7. razred	912	14,61	3,611	11	33
8. razred	898	15,05	4,148	11	33
Ukupno	4313	14,14	3,323	11	33

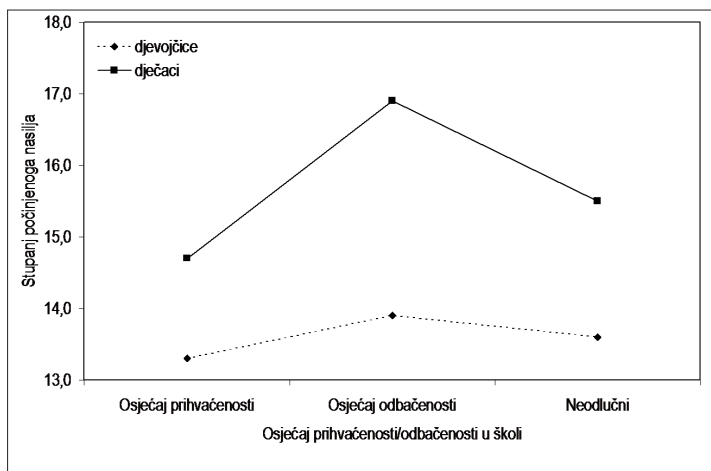
⇒ **TABLICA 6**
Osnovni statistički pokazatelji varijable osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi

	N	M	SD	Minimalno	Maksimalno
Osjećaj prihvaćenosti	3303	13,97	3,149	11	33
Osjećaj odbaćenosti	143	15,22	4,891	11	33
Neodlučni/nesigurni	812	14,76	3,737	11	33
Ukupno	4258	14,16	3,359	11	33

Analizom varijance provjerili smo statističku značajnost dobivenih razlika. Utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika među sudionicima u počinjenom nasilju s obzirom na spol ispitanika ($F=225,76$, $p<0,01$), razred koji pohađaju ($F=38,96$, $p<0,01$), osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi ($F=25,71$, $p<0,01$). Analizom varijance provjerili smo i značajnost interakcijskih utjecaja između nezavisnih varijabli, pa se pokazao statistički značajan interakcijski utjecaj varijabli spola i osjećaja prihvaćenosti/odbaćenosti u školi ($F=5,13$, $p<0,01$) u odnosu na počinjeno nasilje među vršnjacima (Slika 2) Ostali interakcijski utjecaji varijabli nisu bili statistički značajni ($p>0,05$).

Kada pogledamo varijable spola i razreda u odnosu na počinjeno nasilje (Slika 1), vidimo da, u našem uzorku, s dobi raste i stupanj počinjenoga nasilja u obje spolne skupine. Pritom se vidi nagli porast nasilja među djecom u skupinama najstarijih dječaka (7. i 8. razred), dok je u djevojčica prisutan blaži porast nasilja u cijelom rasponu dobi.

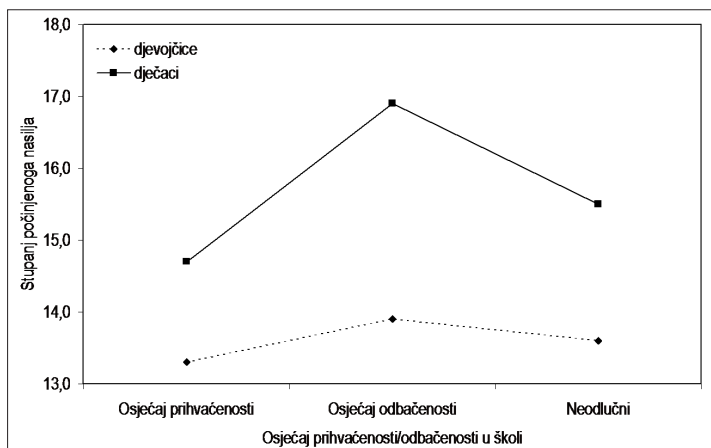
➔ SLIKA 1
Počinjeno nasilje s
obzirom na spol i
razred koji pohađaju

Na Slici 2 prikazan je efekt varijabli spola i osjećaja prihvaćenosti/odbačenosti u školi na počinjeno nasilje među djecom.

U obje skupine – dječaka i djevojčica – učenici koji se osjećaju odbačeni u školi čine najviše nasilja među djecom, a oni koji se osjećaju prihvaćenima najmanje. Ponovno se vidi razlika u počinjenom nasilju između dječaka i djevojčica. Vidi se i razlika u počinjenom nasilju u skupini dječaka koji se osjećaju odbačeno, u odnosu na dječake koji se osjećaju prihvaćeno u školi. U uzorku djevojčica razlika između prihvaćenih i odbačenih mnogo je manja. Isto tako postoji veća razlika između skupine dječaka koji se osjećaju odbačeno i onih koji su nesigurni u svoj status nego što je to u uzorku djevojčica. U uzorku djevojčica skupina odbačenih i skupina nesigurnih neznatno se razlikuje. Dječaci koji se osjećaju odbačenima predstavljaju skupinu djece koja čine najviše nasilja prema drugima. Čini se da osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti u školi ima značajniju ulogu u izražavanju nasilja prema drugoj djeci kad je riječ o dječacima.

➔ SLIKA 2
Počinjeno nasilje s
obzirom na spol i
osjećaj prihvaćenosti/
odbačenosti u školi

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

Naknadno smo Scheffeovim testom provjerili koje se skupine sudionika međusobno statistički značajno razlikuju. U skladu s onim što smo očekivali, razlika u počinjenom nasilju između dječaka i djevojčica pokazala se i statistički značajnom. Nadalje, Scheffeov test pokazuje da učenici 7. i 8. razreda u našem uzorku čine statistički značajno više nasilja od učenika 4., 5. i 6. razreda (Tablica 7). Istodobno između učenika dvaju završnih razreda u našem uzorku nema statistički značajne razlike u činjenju nasilja prema drugim učenicima. Također se međusobno značajno ne razlikuju ni učenici 4., 5. i 6. razreda. Rezultati pokazuju da najstariji učenici u školi čine najviše nasilja prema drugim učenicima.

⇒ **TABLICA 7**
Statistički značajne
razlike u počinjenom
nasilju između razreda
koje sudionici pohađaju

Razred	4.	5.	6.	7.	8.
4.				*	*
5.				*	*
6.				*	*
7.					
8.					

Kada pogledamo osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti u školi (Tablica 8), rezultati Scheffeovog testa pokazuju da ispitanici koji se u školi osjećaju odbačeno ili su neodlučni/nesigurni čine statistički značajno više nasilja od ispitanika koji se osjećaju prihvaćeno u školi.

⇒ **TABLICA 8**
Statistički značajne
razlike u počinjenom
nasilju između skupina
sudionika u odnosu
na osjećaj prihvaćeno-
sti/odbačenosti u školi

	prihvaćeni	odbaćeni	neodlučni/nesigurni
prihvaćeni		*	*
odbaćeni			
neodlučni/nesigurni			

Istodobno, skupine djece koja se osjećaju odbačeno u školi ili su neodlučna, odnosno nesigurna u svoj status u školi, ne razlikuju se statistički značajno u stupnju počinjenoga nasilja, pa ih možemo promatrati kao jednu skupinu.

RASPRAVA

Na osnovi dobivenih rezultata može se reći da, u našem uzorku, dječaci čine značajno više nasilja među djecom nego djevojčice, najstariji učenici (7. i 8. razred) čine najviše nasilja, više dječaka osjeća se odbačeno u školi, a ta skupina čini više nasilja od dječaka koji se osjećaju prihvaćeni u školi.

U literaturi nalazimo podatak o većoj zastupljenosti dječaka u nasilju u odnosu na djevojčice, a nekim su istraživanjima spolne razlike u agresiji čvrsto dokazane (Crowell i sur., 1987.), (Eagly i Steffin, 1986., prema Vasta i sur., 1998.), pa je znanstveno dokazana činjenica da su dječaci agresivniji od

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

djevojčica u predškolskoj dobi i tijekom osnovne škole (Eron i sur., 1983.), što ide u prilog našim nalazima. Prema Maccoby (1986.), odnosi među dječacima češće su grublji i nasilniji od odnosa među djevojčicama, što se može objasniti mnogim biološkim i socijalnim čimbenicima. Poznato je da su hormoni "odgovorni" za neke tjelesne razlike između spolova te za razlike u ponašanju. U dobro poznatoj švedskoj studiji nađena je značajna povezanost između razine muškoga spolnog hormona testosterona u krvi i vršnjačkih procjena verbalne i tjelesne agresije (Olweus, 1986.). Dokazano je i da se osobna razina agresije s godinama gotovo ne mijenja, odnosno da je agresija jedna od najstabilnijih karakteristika ličnosti, što ide u prilog tome da je riječ o biološki uvjetovanom ponašanju (Eron i sur., 1987.). Rezultati istraživanja Condry i Rossa (1985.) pokazuju kako okolina grubu igru dječaka doživljava prirodnom te se smatra njihovim normalnim ponašanjem, dok se u djevojčica grubost ne očekuje, pa joj se daje drugačija oznaka. Predstavnici teorija socijalnog učenja tvrde da se agresija najvećim dijelom uči po načelima učenja (Bandura, 1986.). Prema tim istraživanjima spolne se razlike u agresivnosti objašnjavaju činjenicom da dječaci za takva ponašanja očekuju manje neodobravanja i negativnih posljedica u svojoj okolini. Spolne razlike u nasilnom ponašanju djece mogu se djelomično objasniti i procesom spolne identifikacije u obitelji, jer je nađeno da su alkoholizam i antisocijalna ličnost oca dva najsnažnija čimbenika koji povećavaju vjerojatnost sličnoga ponašanja njihovih sinova (Kazdin, 1987.), a Baldry (2003.) našla je da je za nasilničko ponašanje djevojčica najbolji prediktor nasilno ponašanje majke prema ocu. Poznato je da postoji velika razlika u broju muškaraca i žena koji se ponašaju nasilno u obitelji pred djecom.

Osim što naši rezultati pokazuju spolne razlike u činjenju nasilja među djecom, dobila se i dobna razlika u činjenju nasilja, ali samo za učenike 7. i 8. razreda. Naši rezultati o učestalijem nasilništvu dječaka u višim razredima u skladu su s nalazima *Bergenske studije*, koja upozorava na to da nasilništvo provode u značajnom dijelu stariji dječaci, 50% djece žrtava iz nižih razreda navelo je da su nasilnici bili djeca starija od njih (Olweus, 1998.). Nadalje, prema istraživanju Erona i sur. (1983.), procjene djece nižih razreda osnovne škole pokazuju da količina sveukupne agresije raste s dobi. U Hrvatskoj Klarin (2000.) na uzorku od 263 učenika također nalazi da je skupina 14-godišnje djece iz osmih razreda najagresivnija u odnosu na mlađe uzraste (četvrtih i šestih razreda).

S druge strane, brojni autori govore o smanjenju dječje agresije s dobi (Smith i sur., 1999.; Camodeca i sur., 2002.), navodeći kako se broj nasilnih akcija s godinama smanjuje jer djeca uče socijalno prihvatljive oblike ponašanja te kako socijalna okolina manje tolerira nasilje kod starije djece. Izgleda

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

da se zasad ne može donijeti jednoznačan zaključak, pa u budućim istraživanjima treba identificirati još faktora koji utječu na izražavanje agresije prema drugoj djeci. Na rezultate u našem uzorku mogla je utjecati subjektivnost odgovora djece, što je moglo dovesti do podcjenjivanja ili precjenjivanja učestalosti nasilnoga ponašanja. Budući da su, u našem uzorku, najagresivniji dječaci u dobi od 13 do 14 godina, to bi moglo poduprijeti pristupe koji naglašavaju biološku uvjetovanost agresije i istraživanja koja su pokazala utjecaj spolnih hormona (Eron i sur., 1987.; Olweus, 1986.). Mogao je utjecati i stav škole i širega društvenog konteksta ako okolina tolerira ili blaže sankcionira manifestirano nasilno ponašanje starije djece. Europski i američki autori (Olweus, 1993.; Twemlow i sur., 2001., prema Dake, 2003.) našli su da sveobuhvatna reakcija i intervencija škole (nastavnika i djece vršnjaka) značajno utječe na tu pojavu. Da bi se pobliže mogli objasniti naši rezultati, valja ispitati i obiteljski utjecaj na nasilje među djecom, što ovo istraživanje nije obuhvaćalo.

Nadalje, naši rezultati pokazuju da se značajno veći broj nasilne djece u školi osjeća odbačeno, neprihvaćeno. Ovi se nalazi također poklapaju sa svjetskim istraživanjima (Dake, 2003.), jer je pronađeno da se djeca nasilnici češće osjećaju otuđenima od škole, češće se osjećaju nesretni u školi, slabije su prilagođeni školskoj situaciji. Izvor razlika može biti i u spoznajnim procesima. Odbačena djeca imaju poteškoća u procjenjivanju namjera druge djece (Dodge, 1986.). Istraživanja su pokazala da agresivna djeca, češće od neagresivne, smatraju da su reakcije drugih u nejasnim situacijama neprijateljske. Utvrđeno je da djevojčice češće od dječaka tumače takve dvosmislene situacije na pozitivan način ili se povlače iz njih, a dječaci češće reagiraju agresijom. I naši rezultati pokazuju značajnu razliku u skupini dječaka i djevojčica koji se osjećaju odbačeno u školi. U literaturi se nalazi podatak da agresivna djeca često nemaju razvijene socijalne, posebno komunikacijske, vještine te da su neomiljena i odbačena djeca često vrlo agresivna (Vasta i sur., 1998.). Nasilna djeca pokušavaju steći naklonost vršnjaka na socijalno nepoželjne načine, imaju potrebu za dominacijom u grupi, ali ih većina djece zbog njihove agresivnosti ne prihvaća. Natvig i sur. (2001.) pokazale su da je percipirana socijalna podrška nastavnika i vršnjaka smanjila vjerojatnost za nasilničko ponašanje osnovnoškolske djece te da nasilna djeca percipiraju malo socijalne podrške u svojoj okolini. Druga istraživanja pokazala su da prihvaćenost od vršnjaka i veći broj prijatelja rezultira boljim školskim uspjehom, školskim zadovoljstvom, većim zadovoljstvom s prijateljem i većom uključenošću u školske aktivnosti (Berndt, 1996.; Ladd i sur., 1990., prema Klarin, 2000.). Klarin je (2000.) dobila utjecaj vršnjačkih odnosa na prilagodbu školskoj situa-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

ciji, a uzajamnost prijateljstva utjecala je na agresivno ponašanje djece.

Ova istraživanja prate i neka ograničenja. Tako je varijabla "osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti u školi" mogla biti bolje definirana. Iz odgovora se ne može razlučiti je li učenik mislio na odrasle u školi ili na drugu djecu, a ne znamo ni na osnovi čega se djeca osjećaju prihvaćeno ili odbačeno. Bilo bi zanimljivo vidjeti čemu bi djeca pripisala "prihvaćenost" i "odbačenost" od vršnjaka (npr. zbog školskog (ne)uspjeha, fizičkog izgleda, ponašanja, materijalnog statusa) te podrijetlo spolnih razlika u osjećaju prihvaćenosti koju smo našli u ovom istraživanju.

Na osnovi primijenjenog upitnika nije se moglo razlučiti je li riječ o reaktivnoj ili proaktivnoj agresiji među djecom. Ne znamo što prethodi njihovom agresivnom ponašanju. U idućim istraživanjima bilo bi korisno izlučiti proaktivne nasilnike, procijeniti njihovu zastupljenost u školskoj populaciji djece, što je važno i za planiranje odgovarajućih intervencija.

Ovim istraživanjem nisu obuhvaćene ni obiteljske varijable, koje su vrlo važne u razvoju i manifestaciji agresivnosti u djece. Domaća istraživanja pokazuju da je veća obiteljska kohezivnost i podrška povezana s više prosocijalnog i manje agresivnog ponašanja u djece (Keresteš, 1999.) te da obiteljski odnosi u većoj mjeri pridonose razumijevanju aspekata prilagodbe u školskoj situaciji, pa tako i agresivna ponašanja (Klarin, 2000.).

Iako se obiteljski odnosi i osobine ličnosti pokazuju važnima za objašnjenje problema nasilja među djecom (Olweus, 1998.), nije nevažno istraživati i okolinske, društvene faktore, ili barem dječju percepciju vlastite okoline. U ovom istraživanju pokušali smo pobliže definirati neke karakteristike djece koja čine nasilje među vršnjacima te se nadamo da bi ovi rezultati mogli koristiti u izradbi programa koji imaju za cilj prevenciju nasilja među djecom, a isto tako u intervenciji profesionalaca koji rade s nasilnom djecom i njihovim obiteljima. Predlažemo da se poseban naglasak u preventivnim programima stavi na podizanje samopouzdanja, jačanje empatije, učenje nenasilnoga rješavanja sukoba te primjerenih socijalnih i komunikacijskih vještina za djecu koja se osjećaju neprihvaćeno u školi i društvu vršnjaka. Naši rezultati upućuju na to da, kad je nasilje u pitanju, ova percepcija vlastita položaja u školskoj sredini postaje posebno važnom u predadolescent-skoj dobi dječaka. Možda bi u preventivnim programima bilo korisno jako naglasiti potrebu rada nastavnika na uspostavljanju i održavanju međusobnih odnosa između učenika u razredu, to više što su neki preventivni programi pokazali smanjenje nasilničkoga ponašanja među djecom kad je okosnica programa bila intervencija vršnjaka u školi (Hawkins i

sur., 2001.). Važnost preventivnoga djelovanja još je veća, jer su poremećaji u ponašanju relativno otporni na klinički tretman.

ZAKLJUČAK

Primijenili smo Upitnik o školskom nasilju (Buljan Flander, Karlović, Štimac, 2003.) na velikom uzorku osnovnoškolske djece iz 13 gradova Republike Hrvatske te smo ispitali u kojoj se mjeri učenici različita spola, dobi i osjećaja prihvaćenosti/odbačenosti razlikuju u počinjenom nasilju u školi.

Dobiveni rezultati pokazuju da dječaci čine osjetno više nasilja u školi nego djevojčice, da najstariji učenici predadolescentske dobi čine najviše nasilja prema drugima te da se učestalost nasilnoga ponašanja povećava ako se djeca osjećaju u školi odbačeno ili nesigurno.

LITERATURA

- Baldry, A. C. (2003.), Bullying in schools and exposure to domestic violence, *Child Abuse and Neglect*, 27: 713-732.
- Bandura, A. (1986.), *Social foundation of thought and action: a social cognitive theory*, Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.
- Baumeister, R. F., Smart, L., Boden, J. M. (1996.), Relation of threatened egoism to violence and aggression: the dark side of high self-esteem, *Psychology Review*, 103 (1): 5-33.
- Berkowitz, L. (1988.), Frustrations, appraisals and aversively stimulated aggression, *Aggressive Behavior*, 14: 3-11.
- Buljan Flander, G., Karlović, A., Štimac, D. (2003.), *Procjena raširenosti nasilja među djecom u hrvatskim školama*; u pripremi.
- Camodeca, M., Terwogt, M. M. & Schuengel, C. (2002.), Bullying and victimization among school-age children: stability and links to proactive and reactive aggression, *Social Development*, 11 (3): 332-345.
- Caplan, M., Vespo, J. E., Pedersen, J. & Hay, D. F. (1991.), Conflict and its resolution in small groups of one- and two-year-olds, *Child Development*, 62: 1513-1524.
- Carr, A. (1999.), *The handbook of child and adolescent clinical psychology*, London, New York: Routledge.
- Condry, J. C., Ross, D. F. (1985.), Sex and aggression: the influence of gender label on the perception of aggression in children, *Child Development*, 56: 225-233.
- Crowel, D. H., Evans, I. M., O'Donnell, C. R. (ur.) (1987.), *Childhood aggression and violence: sources of influence, prevention and control*, New York: Plenum.
- Dake, J. A. (2003.), The nature and extent of bullying at school, *Journal of School Health*, 73 (5): 173-180.
- Dodge, K. A. (1986.), Social cognition and children's aggressive behavior, *Child Development*, 51: 162-170.
- Elez, K. (2003.), *Nasilništvo i samopoimanje u djece osnovnoškolske dobi*; Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ČORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

Eron, L. D., Huesmann, L. R., Brice, P., Fischer, P., Mermelstein, R. (1983.), Age trends in the development of aggression, sex typing and related television habits, *Developmental Psychology*, 19: 71-77.

Eron, L. D., Huesmann, L. R., Dubow, E., Romanoff, R., Yarmel, R. W. (1987.), Aggression and its correlates over 22 years. U: D. H. Crowel, I. M. Evans, C. R. O Donnell (ur.), *Childhood aggression and violence: sources of influence, prevention and control*, New York: Plenum.

Hawkins, D. L., Pepler, D. J., Craig W. M. (2001.), Naturalistic observation of peer interventions in bullying, *Social Development*, 10: 512-527.

Hewstone, M., Stroebe, W. (2003.), *Socijalna psihologija*, Naklada Slap: Jastrebarsko.

Huesmann, L. R. (ur.) (1994.), *Aggressive behaviour: current perspectives*, New York: Springer.

Hughes, J. N., Cavell, T. A., Grossman, P. B. (1997.), A positive view of self: risk or protection for aggressive children?, *Developmental Psychopathology*, 9: 75-94.

Kazdin, A. E. (1987.), *Conduct disorder in childhood and adolescence*, Newbury Park, California: Sage.

Keresteš, G. (1999.), *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*; Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju.

Klarin, M. (2000.), *Odnosi u obitelji i s vršnjacima kao prediktori različitih aspekata prilagodbe u školi*; Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Lochman, J. E., Whidby, J. M., Fitzgerald, D. P. (2000.), Cognitive and behavioural assessment and treatment with aggressive children. U: P. C. Kendall (ur.), *Child and adolescent therapy: cognitive-behavioural procedures*, Second Edition (str. 31-87), New York: Guilford.

Maccoby, E. E. (1986.), Social groupings in childhood: Their relationships to prosocial and antisocial behavior in boys and girls. U: D. Olweus, J. Block & M. Radke Yarrow (ur.), *Development of antisocial and prosocial*, New York: Academic Press.

Natvig, G. K., Albreksten, G. i Qvarnstrom, U. (2001.), School-related stress experience as a risk factor for bullying behaviour, *Journal of Youth and Adolescence*, 30 (5): 561-575.

Olweus, D. (1986.), Aggression and hormones: behavioural relationship with testosterone and adrenaline. U: Olweus D., Block J., Radke-Yarrow M. (ur.), *Development of antisocial and prosocial behaviour*, Orlando, FL: Academic press.

Olweus, D. (1998.), *Nasilje među djecom u školi*, Školska knjiga: Zagreb.

Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D. & Ramsey, E. (1989.), Developmental perspective on antisocial behavior, *American Psychologist*, 44 (2): 329-335.

Seals, D., Young, J. (2003.), Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression, *Adolescence*, 38 (152): 735-747.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ĆORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

Shields, A., Cicchetti, D. (2001.), Parental maltreatment and emotion dysregulation as risk factors for bullying and victimization in middle childhood, *Journal of Clinical Child Psychology*, 30: 349-363.

Smith, P. K., Madsen, K. C. & Moody, J. C. (1999.). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied, *Educational Research*, 41 (3): 267-285.

Stanger, C., Achenbach, T. M., Verhulst, F. C. (1997.), Accelerated longitudinal comparisons of aggressive versus delinquent syndromes, *Development and Psychopathology*, 9: 43-58.

Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998.), *Dječja psihologija*, Naklada Slap: Jastrebarsko.

Vulić-Prtorić, A. (2004.), *Depresivnost u djece i adolescenata*, Naklada Slap: Jastrebarsko.

Žužul, M. (1989.), *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*, RZ RK SSOH: Zagreb.

Bullying in Croatian Schools with Regard to Gender, Age and Acceptance/Rejection in School

Gordana BULJAN FLANDER,
Zorica DURMAN MARIJANOVIĆ, Renata ĆORIĆ ŠPOLJAR
Center for Child Protection, Zagreb

The goal of this research was to examine differences in the manifestation of school bullying behaviours between pupils of different sex, age and other characteristics. We used The School Bullying Questionnaire – UŠN 2003 (Buljan Flander, Karlović, Štimac, 2003) which was constructed by changing and adapting the Bully/Victim Questionnaire made by Dan Olweus. This UŠN-2003 questionnaire was given to 4904 pupils in fourth, fifth, sixth, seventh and eighth grades in 25 elementary schools in the Republic of Croatia. The results show that: school boys manifest significantly more bullying behaviours than girls; the oldest pupils in seventh and eighth grades (13 and 14-year-olds) bully younger pupils; rejected pupils show more bullying behaviours than accepted ones. The interactional influence of gender and acceptance/rejection in school was emphasized. We find that acceptance/rejection in school has significantly increased bullying behaviours exercised by boys than by girls. These results were obtained on a big national sample of Croatian pupils. Therefore, we have considered the practical implications of these results.

Key words: bullying, bullies, Croatian schools, aggressive behaviours, acceptance/rejection in school

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 157-174

BULJAN FLANDER, G.,
DURMAN MARIJANOVIĆ,
Z., ĆORIĆ ŠPOLJAR, R.:
POJAVA NASILJA...

Gewalt bei Kindern in Bezug auf Geschlecht, Alter und Akzeptanz/Ablehnung vonseiten der Schulkameraden

Gordana BULJAN FLANDER,
Zorica DURMAN MARIJANOVIĆ, Renata ĆORIĆ ŠPOLJAR
Poliklinik für gefährdete Kinder der Stadt Zagreb, Zagreb

Mit dieser Untersuchung sollte ermittelt werden, in welchem Umfang Schüler unterschiedlichen Geschlechts und Alters sowie mit anderen abweichenden Merkmalen sich im Hinblick auf Gewalttätigkeit in der Schule voneinander unterscheiden. Zum Einsatz kam dabei ein eigens dafür entworfener Fragebogen ("Gewalt in der Schule": UŠN-2003 – Buljan, Flander, Karlović, Štimac, 2003), der in abgewandelter und ergänzter Form den Fragebogen "Täter / Opfer" von D. Olweus darstellt und an 4904 SchülerInnen der Klassen 4–8* an 25 Grundschulen in 13 Städten der Republik Kroatien verteilt wurde. Die Untersuchungsergebnisse verweisen auf bedeutende Unterschiede hinsichtlich verübter Gewalttätigkeiten: Jungen neigen wesentlich stärker zu Gewaltanwendung als Mädchen; 7- und 8-Klässler sind wesentlich aggressiver als jüngere Schüler; am aggressivsten sind diejenigen Schüler, die bei ihren Klassenkameraden auf Ablehnung stoßen. Die größte Relevanz zeigten die Variablen Geschlecht und Gefühl der Akzeptanz bzw. Ablehnung, wobei Jungen im Falle der Ablehnung vonseiten ihrer Altersgenossen weit eher zu Gewaltanwendung neigen. Da diese Untersuchung landesweit durchgeführt wurde und eine große Gruppe von Schülern umfasste, erwägt man die Umsetzung der gewonnenen Erkenntnisse in Form von Vorbeugungs- und Interventionsprogrammen.

Schlüsselwörter: Gewalt bei Kindern, gewalttätige Kinder, gewalttätige Verhaltensweisen in der Schule, Akzeptanz / Ablehnung

* Die Grundschule in Kroatien umfasst die Klassen 1–8 (Anm. d. Übers.).